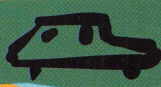
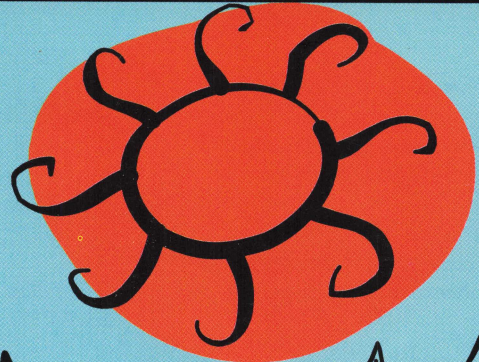

arbetar för mer makt åt brukare av personlig assistans

*Att resa med
personlig assistans*

Jenny GE

Ett temanummer om att resa med personlig assistans

STIL

STIL, Stockholmskooperativet för Independent Living, är partipolitiskt obundet men arbetar handikappolitiskt för mer personlig makt åt människor med funktionshinder genom kontroll över de tjänster vi behöver för att leva ett liv på lika villkor, mot förtryck och diskriminering av människor med funktionshinder.

STIL, betraktar sig som en del av Independent Living-nätverket – den internationella medborgarrättsrörelsen för människor med funktionshinder.

Stödmedlemskap i STIL är öppet för alla. Medlemskap med rösträtt, förutsätter eget behov av personlig assistans.

Avgifter:

Medlemskap i STIL idéell förening med rösträtt 100 kr/år
Stödmedlem 100 kr/år. Prenumeration på STILETTEN ingår i medlemsavgift.

STILETTEN

Enbart prenumeration (myndighet, organisation m fl) 100 kr/år
Postgirokonto 73 66 70-1

STILETTEN är dessutom organ för kooperativen JAG, Jämlikhet, Assistans och Gemenskap, GIL, Göteborgs Independent Living, HIL, Helsingborgs Independent Living, EMIL, Eskilstuna Modellen av Independent Living, KIL, Kullabygdens Independent Living.

Styrelsen:

Ordförande:

Stefan Käll, hem: 08/612 73 75,
arb: 08/613 39 00, fax: 08/612 39 39

Övriga ledamöter:

Jamie Bolling, hem: 08/10 49 72,
fax: 08/24 23 41

Helena Karnström hem: 08/770 37 77,
arb: 070/595 79 94, fax: 08/770 35 55

Adolf Ratzka, hem: 08/740 42 00,
fax: 08/740 45 00

Verena Ziswiler, hem: 08/720 05 28,
fax: 08/720 05 28

Lena Jalke, hem: 08/776 14 07
arb: 08/777 52 00, fax: 08/776 14 35

Sonia Welander, hem: 08/580 379 01,
fax: 08/580 379 01

Alberto Vargas, mob: 010/66 60 664
fax: 08/605 54 27

Suppleanter:

Eva Lindberg, hem: 08/530 350 19
fax: 08/530 350 19

Jorup Boel, hem: 08/640 02 91

STILETTEN kommer ut sex gånger om året.

Redaktör och redigerare: Roland Ewers
Repro: Johan Lundeqvist (GIL).
Ansvarig utgivare: Adolf Ratzka

Postadress: STIL c/o Roland Ewers, Pl 420, Skygge, 430 10 Tvååker, tel: 0340/450 98, fax: samma,
E-post: roland.ewers@ewers.pp.se,
eller STILs kansli: Bondegatan 39,
116 33 Stockholm Tel: 08.640 81 10
Fax: 08.641 67 10

INNEHÅLL

Tema: Att resa med personlig assistans, *sid 3*

Ekonomi norm för domslut, *sid 4*

Båten blev en fälla, *sid 5*

Inte alltid säkert kort, *sid 6*

Vitlöskorv istället för lagningslappar, *sid 6*

Nobbad åka taxi i Paris, *sid 7*
Bosse Ornhein berättar om två av sina resor, *sid 8-9*

Hatten av för Londondroska, *sid 7*

Att resa med elrulle och ventilator, *sid 10-12*

Vi fungerade helt enkelt inte ihop, *sid 13*

Adolf Ratzka berättar om IL-projektet i Tjeckien, *sid 13*

Avgå Laila Freiwalds, *sid 14*

Insändare av Stefan Blom, *sid 14*

Medlemmar i ILs svenska paraplyorganisation

GIL, Göteborgs IL

Stampgatan 15
416 64 GÖTEBORG
Tel 031/15 04 90
Fax 031/15 18 08
E-post Kontor@gil.org
Hemsida www.gil.org

EMIL, Eskilstuna Modellen av IL

Rinmansgatan 18
633 46 ESKILSTUNA
Tel 016/14 70 64
Fax 016/12 60 87

JAG, Jämlikhet, Assistans o Gemenskap

Regeringsgatan 67
111 56 STOCKHOLM
Tel 08/20 20 80
Fax 08/20 20 85

KIL, Kullabygdens IL

Storgatan 64
263 41 HÖGANÄS
Tel 042/33 36 07
Fax 042/33 36 07

STIL, Stockholms IL

Bondegatan 39
116 33 Stockholm
Tel 08/640 81 10
Fax 08/641 67 10
E-post
bjorn.jideus@mailbox.swipnet.se
Hemsida http://www.canit.se/~indliv

HIL, Helsingborgs IL

Södergatan 41
252 25 HELSINGBORG
Tel 042/12 74 72
Fax 042/13 08 11

PLÅN upp till 15.000

Ett temanummer om att resa med personlig assistans

Att resa är ju ett sätt att lära känna varandra. På resor möter man människor och situationer som sätter en själv och ens resällskap på hårda prov. För oss med funktionshinder är detta snarare regel än undantag. Det gäller därför att förbereda sig minutiöst. Det kan gälla livet om det går snett, eller det kan leda till kännbara ekonomiska förluster.

Begreppet "personlig assistans" användes först av Independent Livingrörelsen i Sverige och för oss innebär det att brukaren själv tar på sig ansvar. Att resa med personlig assistans understryker detta förhållande extra tydligt.

Brukaren med sin självkännedom och hans eller hennes förberedelser inför resan avgör om det hela ska fungera.

Bilden ovan kan illustrera vad det handlar om. För den oinvigde ser resebyrån ut att vara rullstolsanpassad, men i själva verket är nivåskillnaden för stor för en elrullstol. Inberäknat föraren kanske den väger över 200 kilo. Den går alltså inte att lyfta in. I en stor stad kan du välja en annan resebyrå där du kommer in. Är samma nivåskillnad istället tröskeln till din hytt på en båt som just lagt ut för en tvåveckors kryssning. Ja då har du satt dig i en ordentlig fälla.

I det här numret hoppas vi kunna dela med oss av våra erfarenheter och ge en del tips och råd hur du undviker de värsta fällorna.

Ska ekonomin vara norm vid lagtolkning?

Försäkringskassorna i Göteborg betalar ut en lägre timersättning för personlig assistans än de i Stockholm. I Helsingborg anses inte personer med psykiska funktionshinder vara berättigade till personlig assistans. I Småland har en försäkringskassa i ett brev till ett kooperativ klargjort att den administrativa ersättningen bla inte får användas till personlig assistans på utlandsresor. Försäkringskassornas olika agerande går stick i stäv med LASS/LSS intentioner.

Sedan lagen om LASS/LSS trädde i kraft den 1 januari 1994 är det tänkt att alla som är berättigade till reformen ska behandlas lika i hela landet. Det är en av reformens huvudtankar. Därför ska också staten finansiera reformen via landets försäkringskassor. Ingen ska bli särbehandlad för att han eller hon råkar bo i en kommun med sämre eller bättre ekonomi.

Hur tillämpas och tolkas då lagen idag?

För att ta ett aktuellt exempel. När det gäller personlig assistans på utlandsresor finns det idag en tendens till att medborgarnas genomsnittsekonomi får tjäna som norm vid lagtolkningen. Formuleringar typ "Eftersom den genomsnittlige medborgaren idag inte har råd att resa utomlands anses inte heller utlandsresor ingå i begreppet goda levnadsförhållanden" finns med i flera domslut.

Dessa domslut har oftast rört sig om fall där kommunen skulle stå för den personliga assistansen i form av ledsagning, men i ett fall har en försäkringskassa i Småland gått så långt att man meddelat ett brukarkooperativ att de administrativa medlen i assistansersättningen bla inte får användas till utlandsresor.

Mycket tyder på att handläggare på kommuner, landsting, försäkringskassor, förvaltningsdomstolar osv är okunniga om hur LASS och LSS ska tolkas och därför agerar olika.

Detta visar sig inte minst i de välbesökta kurser som kommunförbundet ordnar i ämnet.

Det är Bengt Sjölenius, jurist vid Hälso- och Sjukvårdens Rättsinstitut som håller i dessa kurser. Det finns även möjlighet att fortlöpande informera sig i skriften "LSS och LASS – Rättsfall och kommentarer" författad av Bengt Sjölenius också den i Kommunförbundets regi. För den som funderar på att prenumerera kostar det 800 kr för fyra nummer per år.

Vi vände oss också till Bengt Sjölenius för att få svar på några av våra frågor, men han hade dessvärre mycket bråttom iväg på en flera veckor lång utbildningsturné. Vi hoppas kunna återkomma med svar i nästa nummer.

ROLAND EWERS

En dold makthavare

Bengt Sjölenius, Hälso- och Sjukvårdens Rättsinstitut, har en jur kand med domarkompetens i botten. Han har arbetat som chefsjurist i Göteborg med frågor om hälsorätt, socialrätt, och sjukvårdsrätt som specialitet. Sjölenius har också en professur vid Göteborgs universitet och han har följt framväxten av handikappreformen på nära håll och till det även givit ut en bok i ämnet.

Bengt Sjölenius har Domstolsverkets uppdrag att utbilda förvaltningsdomstolarna i LSS och LASS, och numera även läns och tingsrätterna i landet.

Bengt Sjölenius anlitas också hög grad av kommuner och landsting som kursledare i frågor om LASS/LSS. Kurserna som är i Kommunförbundets regi kan kompletteras med en skrift som utkommer med fyra nummer per år (årsprenu-

merationen är 800 kr). Skriften "LSS och LASS – Rättsfall och kommentarer" innehåller kommentarer av Sjölenius till olika domslut i frågan.

Utan tvivel har Bengt Sjölenius ett stort och unikt inflytande när det gäller tillämpning och tolkning av LSS och LASS.

Rättelse

I det förra numret av STILETTEN råkade en intervju med ENILs styrelsemedlem John Evans från England illustreras av en bild som inte föreställde honom. Mannen på bilden var Peter Houwenkouen. Dessvärre har vi inte någon bild på John Evans.

Ja i kammarrätten ledsagning på utlandsresa

Eva Gustafsson i Varberg kom nyligen hem från sin drömresa på Rhodos. Efter seger i kammarrätten tvingades socialnämnden betala hennes personliga assistenter under utlandsresan.

Domen i kammarrätten är ovanlig så till vida att det här rör sig om personlig assistans bekostad av kommunen och i de flesta liknande fall har kammarrätten gått på kommunernas linje, dvs avslag.

Socialnämnden i Varberg har överklagat till regeringsrätten. Man anser att kammarrätten dömt fel. Man anser att detta är ett pilotfall och att både Varbergs kommun och andra kommuner behöver vägledning på området.

Båten blev en fälla

En kryssning borde ju vara ett idealiskt sätt att resa för den som har ett omfattande funktionshinder. Allt finns ju under samma tak. Hotell och restauranger osv. Man förflyttar sig också lätt med hiss mellan våningar eller däckplan.

För Johan Lundeqvist blev kryssningen en mardröm. Fångad som i en fälla var Johan nära nog utestängd från dräglig intimhygien. Ombord fanns inga alternativ och han kunde ju inte ta sig därifrån.

Anika Arnqvist demonstrerar duschöppningen

Foto: Torbjörn Arnqvist

Johan Lundeqvist sedan 93 arbetsledare i GIL där han också sysslar med marknadsföringsfrågor vill med kraft understryka hur viktigt det är med noggranna förberedelser inför en resa. Speciellt om man har ett omfattande funktionshinder.

Hans första resa som funktionshindrad blev en mardröm och det trots noggranna förberedelser.

Du sa en gång till mig Johan att din första resa var ett helvete. Kan du berätta lite.

– Det var väl efter sju åtta månader på sjukhuset. Jag ville bort därifrån och längtade efter att resa. Jag och min flickvän bestämde oss för en tvåveckors kryssning med båt i Medelhavet och Svarta Havet.

BRA SÄTT ATT RESA

En arbetsterapeut som tidigare varit stewardess på kryssningar tipsade. Hon tyckte att det var ett bra sätt att resa med funktionshinder. Man har ju allt under samma tak. Just detta skulle visa sig vara en fälla.

Jag visste inte då att jag hade rätt till personlig assistans så jag bjöd ett par gamla kompisar med på resan. Jag visste att jag kunde lita på dom i alla lägen.

DE VERKADE FÖRTROENDEINGIVANDE

Vi hade förberett oss noggrant. På rediet sa man att det fanns anpassade hytter kvar. Man ställde alla möjliga frågor om mitt funktionshinder, om jag behövde ligga, om jag kunde stå, om jag behövde ambulanstransport osv. Jag å min sida skickade ritningar och måttangivelser på duschstol och rullstol och man bedyrade att det inte skulle bli några problem. Det hela verkade mycket förtroendeingivande.

Ombord på båten upptäckte vi att min rullstol endast med sparkar och slag gick att få in i hytten. Toaletten fanns direkt till höger och jag insåg direkt att min duschstol aldrig skulle gå att använda och min första tanke var – jag vill hem. Ska jag tillbringa 14 dagar här? Utan möjlighet att egentligen komma in i min hytt, och utan att kunna nyttja toaletten.

Måtten stämde inte alls med dem jag hade uppgett. Vi kände oss lurade. Det verkade som rederiet till varje pris velat sälja en resa. Vi talade med kapten och ansvariga ombord, men det fanns inga andra alternativ. I praktiken var vi fångade i en fälla. Vi var ju ombord på en båt som just lagt ut.

Under fjorton dagar kunde jag duscha tre gånger och detta med hjälp av lyft i trånga utrymmen och situationer som kändes väldigt förnedrande för mig.

INSHECKNINGEN OVETANDE

Anslutningen till och från kryssningen sköttes bla av Zwiss air och jag hade på förfrågan i god tid meddelat i detalj vilket bagage jag hade, men vid inscheckningen förstod man ingenting. Det fanns tyvärr inte någon plats varken för rullstol eller duschstol. Man hade i princip uppfattat det som att jag kunde gå och att jag medförde en rullstol som hopfälld var lika stor som en attachéväska. Jag satte hårt mot hårt och krävde att få hem mina absolut nödvändiga hjälpmedel, vilket jag tydligen hade blivit lovad vid bokningen.

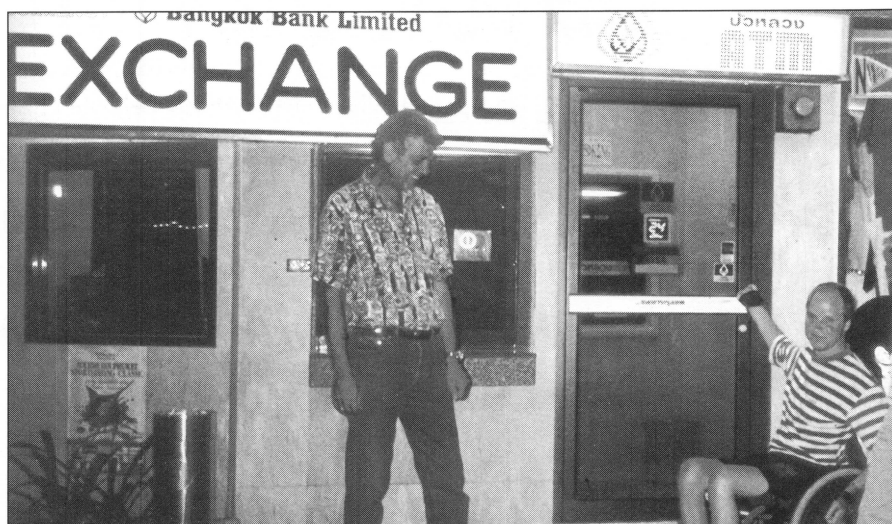
Efter fyra timmar i ovisshet med allt vad det kunde innebära. Hur länge skulle det dröja innan vi kunde resa hem? Skulle vi vara tvungna att ta in på hotell? Skulle mina viktiga mediciner räcka i så fall och så vidare. En halvtimme före avgång meddelades det dock att allt var ordnat i enlighet med mina krav och vi kunde flyga hem.

BEGÄR RITNINGAR

Min slutsats är att man aldrig kan bli övertydd med information. Begär ritningar på de utrymme du ska nyttja i hytter och på hotellrum. Ta reda på exakt höjd på trösklar och om det eventuellt finns något trappsteg eller någon avsats i din väg till hytt, hiss, restaurang osv. En enda för hög tröskel eller för smal dörröppning kan ju innebära allt mellan katastrof och succé på en tvåveckors vistelse på hotell eller i båthytt.

BERÄTTAT AV JOHAN LUNDEQVIST, GIL

Inte alltid säkert kort

En vecka gick åt för att hitta en bank som var villig att betala ut pengar på mitt VISA-kort då jag inte kunde skriva min namnteckning.

Att man inte alltid kan lita på sitt VISA-kort blev en annan dyrköpt erfarenhet för Johan Lundeqvist.

Det var under en resa till Thailand. Jag skulle ansöka om extra kredit på mitt VISA-kort och min assistent skrev under med mitt namn eftersom jag inte kan skriva. Till saken hör att min namnteckning på VISA-kortet är skriven av en annan personlig assistent hemma i Sverige. Ansökan lämnades till en bank som i sin tur sände iväg den för kontroll. Kontrollanten avslog eftersom han såg att namnteckningarna var olika och att det därför rörde sig om en förfälskning. Tjänstemännen på banken

ansåg man att man inte kunde göra något trots att man förstod problemet. Under deras överinseende gjorde vi ett otal försök att härma den första assistentens handstil, men det hjälpte inte.

VI ÄNDRADE "STORYN"

Efter sex dagars idogt letande och efter det att vi så att säga hade ändrat "storyn" hittade vi en bank som kunde hjälpa oss. Vi sa att jag själv tidigare hade skrivit på VISA-kortet, men att jag nu efter skadan inte kunde skriva. Javisst sa banken. Det är bara att låta någon i sällskapet skriva under för mig(!)

"Vitlökskorv istället för lagningslappar

Förutsättningarna för din resa blir de som råder i det land som är ditt mål dvs oftast långt ifrån desamma som råder hemma i Sverige. Följande lilla episod visar hur man genom att ta med sig lagningsgrejor för punktering kan undvika problem.

"– Vet du hur vi brukade göra hemma i mitt land?" frågade en kille med rötterna i Latinamerika. Han höll just på att fixa en punktering på kasserad rullstol vilken inom ramen för ett biståndsprojekt skulle sändas till Nicaragua.

"– Det är dyrt och svårt att få tag på

sådana finesser som lagningslappar och klister så vi har uppfunnit en egen metod. Vi kallar det "chorizo" efter vår specialitet, vitlökskorven. Den går ut på att man med tumme och pekfinger tar ett ordentligt grepp i gummit runt hålet på en punkterad cykelslang och drar ut. Sen snurrar man en tråd nedanför hålet så att luften inte tränger ut.

Jag vet faktiskt inte om han skämtade eller menade allvar. Historien kan i alla fall få symbolisera vardagen i tredje världen.

Nobbad åka taxi i Paris

Att som rullstolsburen försöka hejda en taxi på gatan i Paris är ungefär lika lätt som att dra högsta vinsten i penninglotteriet.

Efter en lång dags flanerande till fots och till hjuls i konstens Mecka bestämde vi oss för att ta en taxi hem till hotellet.

Det tycktes vara gott om lediga bilar i den jämt förbiilande rusningsströmmen så det skulle nog inte vara några problem.

Strax lystrade en bil på vårt tecken, saktade in och styrde mot oss för att plötsligt accelerera och försvinna ut i trafikströmmen igen. Samma sak upprepades gång på gång och det började gå upp för oss att det var rullstolen som ställde till problem.

Vi bestämde oss för att byta taktik. Håkan som var stor och stark ställde sig för att hejda en taxi medan jag och Lasse gömde oss med rullstolen bakom

en container på trottoaren. När en taxi stannade skulle Håkan grabba tag i dörren och vi andra skulle så att säga dyka upp som gubben i lådan. Så avvisande kunde väl ändå inte chaufförerna vara när de väl hade stannat, tänkte vi.

Vi gav upp den metoden efter första försöket. Håkan hade tagit tag i bildörren och öppnat den, men när vi kom runt hörnet drog taxin iväg med en rivstart.

En bra stund senare fick vi dock napp. En algerisk invandrare hade tydligen inte ännu hunnit lära sig den parisiska mentaliteten.

Illustration: Jenny Gustavsson Ewers

Hatten av för Londondroskor

Det gamla bruket att bära hög hatt och rätten att behålla den på även när man åker droska, är förmodligen anledningen till att Londons speciella taxibilar har så högt i tak.

Eftersom priset är förhållandevis lågt gör det staden till en av de mest tillgängliga i världen vad gäller resor för oss med rullstol.

Två skenor medföljer varje bil och på dem rullas man lätt in genom bilens breda bakdörr sittande kvar i sin rullstol.

På så sätt kan man med rullstol nästan var som helst och när som helst på dygnet förflytta sig i den brittiska huvudstaden.

År 2000 ska alla Londons taxi vara sådana enligt ett politiskt beslut.

Upphöjda övergångsställen i Gisborn i New Zealand

Jag såg att STILETTEN sökte bilder från resor och eftersom jag reser mycket, så har det blivit en hel del både bra och dåliga bilder genom åren. I år har jag varit i New Zealand, Hawaii och Storbritannien i olika omgångar. New Zealand är mycket välanpassat (på ett sympatiskt sätt) för rullstolsburna. Lagen kräver tillgänglighet till offentliga byggnader och platser. Nedsänkta trottoarkanter vid övergångsställen eller upphöjda övergångsställen (se bild).

Där personlig hjälp behövs, sker det som det mest självklara i världen och på ett respektfullt och bra sätt.

Ute i "vildmarken" där det finns många "bush walks" är det ofta lätt att ta sig runt med rullstol. Ramper och broar finns där det krävs, men man måste oftast ha någon som skjuter på i uppförbackarna. Rullstolsvänliga toaletter

finns där toaletter finns. Lätt att hitta alltså.

Turistbyråerna har mycket bra information även till människor med funktionshinder. Det är lätt att finna bra hotell/motell till rimlig kostnad. Att hyra bil är ett "måste" för den som vill res runt i landet.

Hawaii (USA)

I Honolulu finns det rullstolshiss till varje buss. Chauffören hjälpte till. Det tog lite tid och var föga diskret.

Men här existerade ingen större brådska från något håll så det fick ta den tid det tog att hissa upp och binda fast rullstolen på avsedd plats i bussen.

Övriga passagerare, och de som väntade på att få kliva ombord på bussen, tog också situationen som naturlig, och de

Lokalbuss i Honolulu, Hawaii. Alla bussar har rullstolsplatser.

Bilderna är hämtade från

Bosse Ornheim berättar om sina må

Bosse Ornheim arbetsledare i...
brev om två av sina många utla...
komma med en sida eller spalt r...
resor. Vi efterlyser också andra...
Skicka bidragen till

Typisk rullstolsanpassad entré i New Zealand. Snygt och funktionellt

stolshiss

å Bosse Ornheims arkiv

Ornheim om två av nga resor

STIL sände i sista minuten ett
ndsresor. Vi hoppas kunna åter-
ned berättelser från fler av hans
läsares berättelser om resor.
STIL eller STILETTEN.

"Naturliga" ramper finns där man minst anar det. "På Bushwalk", New Zealand

stressade inte på även om det var i rusningstrafik.

Jag var mycket kort tid i Honolulu, så i övrigt vågar jag inte yttra mig vad tillgängligheten för personer med funktionshinder beträffar.

Vid mina besök på Mavi och Big Island, Hawaii erfor jag dock att det inte var särskilt väl anpassat för rullstolar.

Att ta sig runt med flyg mellan de olika öarna som tillhör Hawaii gick bra. Men man måste vara tydlig och ange sina speciella behov.

Vi åkte båt med Mavi Divers för att min assistent skulle få dyka, och för att jag ville titta närmare på The Humpback Whales, som håller till i vattnen kring Hawaii två månader per år. I januari-februari föder de sina bebisar två till tre

ton per styck. Fullvuxna väger de omkring fyrtio ton. Det är mäktiga kaskader av vatten som yr i luften då dessa bjässar "hoppas" upp i luften för att sedan landa på rygg i vattnet.

PS.

Jag glömde att skriva om Air New Zealand som var mycket bra att resa med och som gav perfekt service från start till landning. Att veta om att man endast har 50 minuter på sig att byta plan och hinna med att gå på en riktig toalett i Los Angeles transithall (efter nio timmars flygning) är tämligen stressande. Men perfekt och smidig service gjorde att jag hann i god tid, innan nästa tiotimmars pass på flyget började. All annan service var också bra.

DS.

Hyrde en helikopter i Rotoua, New Zealand, för att se de svavelosande källorna från ovan

Att resa med el- rulle och ventilator

Allmänheten tror att om man behöver rullstol har man svårt att förflytta sig. Behöver man el-stol, är det verkligen illa. Måste man dessutom använda ventilator, då är man så pass "gravt" handikappad att man lika gärna kunde ha grävt ner sig. Sådana är samhällets för-domar.

Jag har använt el-rulle och ventilator sedan 1961 och är långt ifrån "gravt" rörelsehindrad. Förmodligen är jag rörligare än de flesta människor. Inte när jag ska springa till bussen förstås, men när det gäller att åka utomlands. Jag har bott 8 år i USA, jobbade häromåret 11 månader i Costa Rica. Jag har varit inbjuden som föreläsare ett antal gånger i Asien, Sydamerika, Afrika och har i mitt arbete besökt de flesta europeiska länderna. Jag berättar detta för att visa att man inte behöver begränsa sig till Sommarsol och Vintersol. Världen är stor, även för oss som reser med el-rulle och ventilator. Den här artikeln handlar om hur jag gör det. Först beskriver jag min utrustning, sedan hur jag använder den.

PERSONLIG ASSISTANS ÄR A OCH O

Det viktigaste är den rätta personliga assistansen. Du måste ha någon eller några med dig som du absolut kan lita på, som du själv har tränat upp. El-stol, ventilator, batterier, kablar och kopp-

Adolf Ratzka i Mexiko

Foto: Dorothee Riedl

lingar kan krångla i situationer och på platser där du inte kan räkna med hjälp. Är du inte tekniskt kunnig, är det livsviktigt att din assistent är det.

Du och din assistent måste kunna arbeta som ett lag. Ni måste känna varandra väl även på det känslomässiga planet och trivas med varandra. Det kommer att finnas gott om stressituationer. För en längre resa är det viktigt att ha två assistenter med sig som kan avlösa varandra. Då blir det tre relationer som måste fungera.

Att hitta bra assistenter för resor är inte lätt. Har man kommunal hemtjänst utan några möjligheter att rekrytera själv, så förblir sådana resor en dröm för de flesta. Därför har LASS öppnat en hel värld för oss. Som arbetsgivaransvarig rekryterar, utbildar och anvisar vi våra assistenter själva.

EL-STOLEN

Du måste också kunna lita på din el-

stol. Urvalet av el-stolar i Sverige är ytterst begränsat. För en resa till ett utland är Permobil eller Besam olämpliga. De är för tunga och otympliga. Det finns viktbegränsningar för resgods och några plan har endast en liten gods-lucka. Ju tyngre och stökigare stolen är desto större är risken att något går sönder vid bagagehanteringen.

Om din stol har en elektronik som krånglar redan i Sverige, lämna stolen hemma. I u-länder kan hetta, fukt och sand vara omständigheter som stolens elektronik måste klara och du kan inte räkna med att få den reparerad på plats.

Det kommer att finnas sandvägar eller inga vägar alls, höga trottoarkanter och trappor till allt. Hur ska du klara dig med din svenska el-stol när du redan har det svårt i Stockholms innerstad?

Min rullstol har stora bakhjul vilket gör att jag kommer upp för trappor, genom sand och dålig terräng med hjälp av två

Adolf Ratzka i Kina (kinesiska muren)

Foto: Kristopher Walmsley

personer. Den känsligaste delen är joy-sticken. Den monterar vi ner inför varje flyg.

En bra lösning är en påhängsmotor. Ett sådant drivaggregat förvandlar en manuell stol till en el-stol. Inför flygresan plockar man ner motor och batterier i två behändiga lådor.

VENTILATORN

För att vi ska kunna förflytta oss överallt behöver vi en bärbar, lätt och driftsäker ventilator. Vi har inte kommit långt på den fronten. Den lättaste apparaten är fortfarande på 13 kg.

Jag vågar inte resa utan back-up apparat. Den ena apparaten har jag i bärväsken som jag inte släpper ur blicken under resan. Den får under inga omständigheter gå genom den vanliga baggagehanteringen. Det skulle den inte kla-ra. Dessutom kan man aldrig vara säker på att allt baggage följer med. Ibland kommer väskorna med nästa flyg, i bland aldrig. Reservapparaten skickar jag med det vanliga baggaget. Appa-raten packas ner i originalförpackningen, en dubbel pappkartong som håller ett antal flygre-sor, om den inte blir blöt.

Jag behöver ventilatorn i stort sett dygnet runt, men klarar mig i ett antal timmar utan den i en nödsituation. För dagbruk har jag en enkel ca 1 cm tjock plastslang som leder från apparaten till

munnen utan munstycke och utan ventil. Jag föredrar den här lösningen framför den som säljs av leverantören, som består av två slangar och påminner om en respirator på intensiven.

Under natten använder jag en egen uppfinning, en liten näsmask som förankras i munnen medels en tandskena. Luften blåses in genom näsan. Utrustningen är specialanpassad. I Stockholm får man hjälp av neurologen på SöS med detta. Andningsmasken och nattslangen följer alltid med i handbagaget.

EL-UTRUSTNING

Jag tar med mig två batteriladdare, en på 12 Volt, 6 A för batteriet som jag kopplar till ventilatorn. Batteriet är på 12 Volt och 25 Ah. I bra skick räcker det för minst 18 tim. Den andra batteriladdaren är på 24 V och 8 A och är för rullstolsbatterierna. Batteriladdarna är på ca 300 g var och är inte större än en pocketbok. För länder med 110 Volt tar jag med en batteriladdare för 110 V för rullstolen och en transformator på 300 W.

Till länder med osäker elförsörjning reser jag med två batterier för ventilatorn. Det ena använder jag på natten medan dagbatteriet laddas. Under dagen laddar jag nattbatteriet. På det sättet har jag största möjliga marginal och klarar strömavbrott på mindre än 5 timmar utan att ens lägga märke till det. Alla batterier är torrbatterier.

ANNAN UTRUSTNING

Jag reser med min personlyft, en Hoyer Minilyft, som jag har byggt om så att den kan fällas ned i en plywoodlåda med hjul. Dessutom har jag med mig hopfällbara aluminiumramper för bilfärder. Eftersom jag får ont i ryggen i de flesta sängar, tar jag med specialanpassade dynor och en hopfällbar träkil som läggs under madrassen.

Det blir mycket baggage och ofta överviktsavgifter. SAS har en policy om att inte ta betalt för övervikt för tekniska hjälpmedel. Men lita inte på att SAS incheckningspersonal känner till detta. I de flesta fall gäller det att försöka övertala personalen. Det är inte alltid man lyckas.

BÄRHJÄLP VID FLYGET

Bärhjälp är nu för tiden rätt vanlig. Vid bokning av flyget matar resebyrån in i datorn att du behöver bärhjälp, WCHC är koden som betyder att jag behöver assistans av två personer som ska bära mig från rullstolen till flygplansfåtöljen. Från de flesta bolag kommer sedan en bekräftelse. Bolag i u-länder brukar inte skicka bekräftelse. Men även om du fått bekräftelse, lita inte på datorn utan på-minn personalen om bärhjälp vid in-checkningen. I några länder, t ex på inrikesflyg i Kina, fick jag ingen bärhjälp alls. Där fick jag klara mig på egen hand med mina två assistenter.

Vid gaten lyfter två män dig ur din elstol över till en bärstol. På den rullar du in i planet genom den trånga gången till din plats. Jag kan inte sitta på bärstolen utan min Roho-dyna. Den är luftfylld och avlastar trycket från de känsliga sittknölnarna. Dynan har jag också i min fåtölj i planet. Min rullstol bärs ner och lyfts in i planets baggageutrymme.

Skickligheten hos dem som ska bära dig varierar kraftigt. Här finns risk att bli skadad av någon som inte vet hur man gör. Därför försöker jag att själv tala om hur de ska göra. När jag inte kan deras språk eller när det är för bullrigt att göra sig förstörd, brukar min assistent visa hur de ska göra.

I ett u-land finns ofta ingen bärstol. Vid lyft upp till planet, föredrar jag att sitta i min rullstol och att man rullar mig i den upp för trappan på bakhjulen ett

steg i taget. Uppe på trappan inne i planet, måste jag lyftas ur stolen och bäras in. Då ska en av personalen ta mina knän, den andra tar mig under armarna bakifrån och de två bär mig baklänges in i planet.

RULLSTOLSBATTERIER OCH FLYG

Ta inte med vanliga blybatterier i din rullstol. Personalen vid bagagehanteringen kommer att tömma dem. Det måste vara torrbatterier. Eftersom personalen är mycket mistänksam, är det viktigt att de även ser ut som torrbatterier. Inför flygningen måste batterikablarna kopplas bort och polerna täckas med tejp. Det gör vi medan vi väntar framför gaten.

VENTILATOR PÅ FLYG

Ska man tala om för flygbolaget att man behöver ventilatorn på planet? Jag gör det aldrig och undviker mycket trassel på det sättet. Däremot tar jag med allt jag behöver. I innerfickan av ventilatorns bärväska finns anslutningskabeln till batteri och slangen som jag har i munnen. I en annan väska har vi ett 12-Volts torrbatteri som är försedd med en kontakthona. Batteriet räcker för 18 tim ventilatordrift. Min assistent bär alltså 3 saker: ventilatorn på ca 14 kg, batteriet på ca 5 kg och en ryggsäck med min andningsmask, nattslang och allt som vi behöver under flygningen.

Man kommer att fråga er om ventilatorn och batteriet vid säkerhetskontrollerna. Men det brukar inte vara något större problem. Det är dock viktigt att lämna lite extra tid just för diskussioner vid säkerhetskontrollen av utrustningen.

När jag sitter på min plats, ber jag om en filt. Inte därför att jag fryser utan för att kunna koppla ihop allt utan att väcka onödig uppmärksamhet från personalens sida. Vi lägger ventilatorn i bärväskan på golvet och kopplar ventilatorn till batteriet som stannar i den andra väskan med anslutningskabeln. Sedan kopplas andningsslangen in. Allt tar ca 5 minuter. Under tiden håller planet att fyllas och ingen lägger märke till vad vi gör.

Teoretiskt kan man använda planetens elsystem för ventilatorn. Jag gjorde det en gång. Man gav mig en plats vid främre

dörren av en Boeing 747, eftersom där fanns ett uttag. Det visade sig att uttaget hade enbart el på marken, men inte i luften. Sedan dess tar jag med eget batteri.

TOALETTBESÖK PÅ FLYG

För kortare resor planerar jag toalettbesök strax före och efter flygresan så att jag slipper göra det ombord. För längre rutter tar jag i handbagaget med en plastflaska med lock. En sån som man brukar ha på fjällvandringar. Då utträttar jag mina behov i mörkret under filmen.

Det lär finnas nya plantyper där toaletterna är något större. Meningen är att

Ska man tala om för flygbolaget att man behöver ventilatorn på planet? Jag gör det aldrig och undviker mycket trassel på det sättet.

det ska finnas en bärstol på planet och att besättningen ska hjälpa dig komma från din fatölj till toaletten. Jag har ännu inte haft behov att använda mig av dessa toaletter.

ANSLUTNINGSFLYG

Jag har lärt mig att undvika täta anslutningar. Det är bättre att planera att ligga över och flyga vidare nästa dag. Jag orkar inte sitta i planet mer än 14 tim per dygn. Med dagens fullproppade flygplatser och åldrande maskinpark kan allvarliga förseningar inträffa när som helst. Att inte hinna med nästa plan är enormt stressigt och fysiskt påfrestande. I en sådan händelse måste du stanna över i en för dig helt okänd stad utan bokning av hotell eller färdmedel. Jag lägger upp resan så att jag har stora marginaler mellan anslutningarna. På så sätt väljer jag och inte slumpen var jag ska sova över.

LOKALA TRANSPORTER

Jag vill helst inte åka vanlig taxi eftersom jag vill sitta i min rullstol. Det är inte lätt att organisera. När jag flyger till städer där jag känner någon, ber jag dem att organisera något lämpligt. De flesta hotell i USA och även i några andra länder har sk courtesy vans, vanbilar med förhöjt tak. Två man kan rulla mig upp för bussens trappsteg på stolens bakhjul. Ska jag bara sova över en

natt för att fortsätta nästa dag, är det bäst med ett hotell direkt i terminalbyggnaden. Då behöver jag ingen bil. Tyvärr finns de endast på några få platser, t ex i Amsterdam, Wien, München, Miami och Mexico City.

Volkswagenbussen är bäst för mig pga av sin låga golv och höga takhöjd. Man tar bort mellansätena och för att komma in tar jag med mig mina ramper. Ibland finns bara ett öppet bilflak som transportmöjlighet. Är det varmt, så är det ett fint sätt att åka. Man har en underbar utsikt och det fläktar skönt. I Madrid har jag åkt med vanlig taxi, en Nissan Prairie, vilken har en ramp vid bakdörren där jag kör upp. Jag sitter kvar i min el-stol under färden.

ELBEREDSKAP PÅ LANDSBYGGDEN

El-ransonering till vissa dagstider eller elavbrott är vanlig. Det gäller att ha beredskap och ladda alla batterier omedelbart efter användningen. Med fulladdade batterier klarar jag mig i minst 1,5 dygn. Dessutom försäkrar jag mig om att det finns batterier, batteriladdare eller elverk i byn som jag kan låna i nödfall. Nu kan man köpa solarceller för 12 V batteriuppladdning och därmed finns det inga hinder längre på el-fronten.

MIND OVER MATTER

Har man rest några gånger så inser man att våra begränsningar inte ligger så mycket på det fysiska planet utan på det mentala. Mycket hänger på vår förmåga att behålla översikten och lugnet även i pressade situationer, att rekrytera och utbilda assistenter som vi kan samarbeta ihop med och som gillar att resa med oss, vår förmåga att organisera arbetet så att ingen blir utbränd varken vi eller våra assistenter. Det gäller att prova på och att lära sig av sina misstag.

ADOLF RATZKA

En historia i moll om hur viktigt det är att man funktionshindrad med assistansbehov verkligen känner sitt resällskap, oavsett om det är avlönade personliga assistenter eller om det är assisterande "goda vänner"

Vi fungerade inte ihop på resan

Det ligger säkert mycket i talesättet "att resa är ett sätt att lära känna varann". För oss med funktionshinder kan detta vara både fysiskt, psykiskt och ekonomiskt mycket kostsamma erfarenheter.

Jag vill berätta om hur en skada på rullstolen i kombination med några få nedlåtande ord, lyckades radera min självkänsla och förvandla en nöjesresa till en mardröm.

Nick kom från USA. Vi pluggade ihop och vi brukade träffas och sitta och snacka och dricka vin. Oftast hemma hos hans sambo, Kerstin. Det kändes alltid mycket avspänt och vi brukade ha roligt tillsammans.

Det var egentligen deras förslag det där med resan till London. Jag tyckte det lät kul och kände mig väl kanske också lite smickrad.

Det bar i alla fall iväg med flyg till London.

Efter mycket bärande upp och ner från flygplan, bussar och otillgängliga toaletter var Nick ganska slut, när vi samlades till den sedvanliga informationsträffen på hotellet.

Det var då jag upptäckte defekten på rullstolen. Vänster framhjul hade fått en smäll vid godshantering under flygturen. Det gick nästan inte att styra. Jag

kunde plötsligt inte förflytta mig i min egen rullstol. En mardröm som för den oinsatte lätt kan uppfattas som en bagatell. Det var också vad mitt resällskap gjorde.

Det gjorde inte saken bättre när Kerstin plötsligt och överrumplande, klagade att Nick och hon "åtminstone ville ha en kväll för sig själva".

Jag kände mig som ett påhäng och ville helst av allt resa hem. Skulle vi genomlida en vecka i London tillsammans.

Jag bestämde mig för att vara så lite som möjligt i vägen. Det ledde till en än värre förnedrande situation.

Vi tog en droska in till centrum för en första pubruna i centrum. För att avlasta Nick och eftersom språket var engelska tyckte jag att jag kunde be

någon annan bära ner mig på toaletten.

Det var inga problem att få bärhjälp. En välvillig person lyfte mig och tog med den ena armen tag under mina armar och med den andra under mina knän. På toaletten stötte vi däremot på patrull.

Jag hade väntat mig att finna en toalettstol men det enda som fanns var en ränna i golvet. Då jag inte kan stå på benen blev jag hängande i en helt främmande människas armar och han trodde att jag kunde uträtta mina behov på det sättet. Slutligen hamnade jag på det smutsiga golvet och förnedringen var total.

Veckan i London blev nattsvart men den blev också en lärdom för livet.

ROLAND EWERS

Massage?

Klassisk massage och reiki heiling.

Jag erbjuder behandling i Ert hem, inom Stockholmsregionen.
Tel: 08-704 29 36

Jan Johansson. Diplomerad massör från
Axelssons Gymnastiska Institut

Independent Living-lösning på export

Institutet för independent Living har vunnit ett kontrakt med socialministeriet i den Slovakiska republiken. Det skedde i hård konkurrens med andra europeiska förslag. Projektet finansieras av EU i det sk PHARE-programmet för uppbyggnad av de före detta öststaterna.

Kontraktet avser tre pilotprojekt;

1. Att sätta upp ett centra för behovsbedömning av personlig assistans, tekniska hjälpmedel och transport.

2. Att bygga upp ett system för utbetalning av assistansersättning till assistansbrukare så att de i sin tur kan anställa sina personliga assistenter. Alltså ett system liknande LASS hos oss.

3. Att starta upp ett integrerat transportsystem med tillgängliga taxibilar som både rullstolsbrukare och andra kunder kan använda på samma villkor.

– Institutet har haft stort utrymme att påverka projektets innehåll, vilket ger ett utmärkt tillfälle att använda de erfarenheter som den svenska Independent Livingrörelsen gjort, säger Adolf till STILETTEN.

Det kommer förhoppningsvis innebära att man slipper den stelbenta centralstyrda organisation vi hade att kämpa mot här i Sverige.

Vi börjar ju givetvis inte från noll i Slovakien. En del av strukturen finns kvar från förr, och en falang i tjänstemannakåren var tex för något av de mer traditionella "lapptäcksförslagen", dvs typ nattpatrull, ledsagarhjälp osv, och de kommer förmodligen bli mina motståndare.

Nu reser jag först till Tyskland och sedan till Wien för ett föredrag och därefter den 4 november till Bratislava. Då har ministeriet ordnat en konferens med ungefär 150 personer. Dagen efter har jag ett sammanträffande med representanter för handikapprörelserna där.

Avgå Laila Freivalds!

Nyligen sände Dagens Eko ett reportage om en grupp personer med förståndshandikapp som hade förvägrats tillträde till en restaurang pga sina funktionshinder. Med anledning av detta uttalade sig Justitieminister Laila Freivalds och sa att: "Jag har förståelse för den här sortens intressekonflikter." Vidare fick vi veta att hon inte såg något behov av anti-diskrimineringslagstiftning på detta område utan att hon ansåg att det hela skulle lösas genom en attitydförändring.

Min fråga till Laila Freivalds och till alla andra lagstiftare är nu om inte lagar just brukar stiftas för att åstadkomma attitydförändringar. Lagar stiftas för att vi ska veta vad som är rätt och fel och de utgör således ett instrument, och ett mycket kraftigt sådant, för att åstadkomma förändring av människors inställning och ytterst deras beteendegen-temot varandra.

Laila Freivalds tycks alltså ha en viss förståelse för de restaurangägare som visar människor med funktionshinder på porten. Hur skulle hon själv reagera som restauratör? Vilka skulle ha tillträde till hennes restaurang? Vilka skulle inte vara välkomna?

Hur hade det gått om hennes uttalande gällt invandrare? Antag, vilket också har hänt, att ett nyhetsprogram intervjuade en grupp invandrare som just hade vägrats tillträde till en restaurang och att Laila Freivalds hade sagt efteråt:

"Jag har förståelse för den här sortens intressekonflikter."

Hade hon fått sitta kvar? Troligen inte. Hon hade blivit beskylld för att vara ras-ist och hade troligen fått det mycket hett om öronen. Men vad är det då som gör att hon kan sitta kvar och fälla sådana här uttalanden om funktionshinder.

Jo, när det gäller funktionshinder så är det inte lika vanligt, mycket beroende på oss funktionshindrade själva och vår självuppfattning, att vi talar om diskriminering. Istället brukar vi tala om att samhället måste anpassas och göras mer vänligt, handikappvänligt. Det hänger samman med den traditionella vårdsynen på funktionshindrade som går ut på att vi funktionshindrade ska omhändertas och bli föremål för omsorg och tillsyn.

Det finns alltså något gulligt och pluttigt-nuttigt som hindrar oss från att se att det i realiteten handlar lika mycket om diskriminering som när det exempelvis gäller kvinnor eller invandrare. I grunden är det nämligen en fråga om människors rätt att bli behandlade utifrån en tro på deras lika värde. Och tror vi inte på detta så har vi en förståelse för restaurangägare som utestänger en viss grupp människor och då ska vi inte sitta med i en regering. Svårare är det inte.

BENGT ELMÉN, FÖRFATTARE, SOCIONOM
OCH UTBILDNINGSKONSULT

Insändare av Stefan Blom

Mitt i sommar'n kom hösten och grep tag i väderleken! Skämt åsido, mina tankar kretsar i dessa dagar kring produktionsfaktorer, du vet en faktor som producerar. Vi som lever med funktionshinder vet hur samhället diskriminerar oss, i alla möjliga och ibland omöjliga fall. Mycket bestämt tror jag att det beror på att vi är olönsamma, eller mindre nyttiga för sveriges stelbenta ekonomi. Därav etiketten invalid, visserligen håller namnet på att dö ut men så att säga innebörden lever kvar. Som kännare av ekonomi och dess till-

växt vet jag vad jag pratar om. Ansvar för Sverige pratar storbystade partiledare om. Både jag som funktionshindrad och Sverige skulle vinna på "ansvar för Sverige". Tex en lag som klart och tydligt förhindrar diskriminering av funktionshindrade. Det skulle vara gediget ansvar för Sverige det, inte minst alla invånare. Om hjälpmedel tillhandahålls efter behov hos alla hjälpmedelscentraler, om alla byggnader, krogar osv vore öppna för funktionshindrade, kort sagt – om samhället vore öppet för alla.

STEFAN BLOM

råd inför resan

Foto: Torbjörn Arnqvist

Beställning av resa

Vid beställning av en resa, tänk på följande:

Resebyrån vill i första hand sälja en resa. Det finns därför risk att man från deras sida bagatelliserar och slätar över detaljer som för dig kan vara avgörande.

Begär information om:

Dörrar

Är dörrbredden till de lokaler eller utrymmen du kommer att bevista tillräcklig för just DIN rullstol? Glöm inte korridorer.

Trappor och trösklar.

Finns det trappor eller trösklar i eller till de lokaler eller utrymmen du kommer bevista? Antal trappsteg?

Hissar

Är alla våningar du kommer besöka tillgängliga med hiss?

Är hissen tillräckligt stor för just DIN rullstol? (ta mått)

Toalettens utrymme samt dusch.

Finns det badkar och finns det i så fall slang till duschen (vanligtvis ett fastmonterat munstycke i väggen som på sin höjd går att vinkla något.) Finns det

slang kan man i värsta fall sitta bredvid men då måste det finnas en golvbrunn.

Om hotellet ej skulle fungera rent praktiskt vad finns det i så fall för alternativ?

Möjligheter att förflytta sig på plats dvs taxi, båt, buss, hyra bil etc?

Assistansen

Vid bedömning av assistans, tänk på följande:

Medföljande personliga assistenter är anställda för att assistera dig. Det kan för dem vara lätt att glömma bort, speciellt under rekreation och nöjesresor.

Idealet är att ni känner varandra väl. Alla sidor kommer fram under en resa!

Klargör arbetstiderna, antal timmar som assistenterna får betalt för, samt hur mycket.

Gör ett schema som alla parter skriver under innan resan.

Tala om att det blir mer fysiskt arbete med lyft i olika situationer ex. bil, båt, solstol, i och upp ur poolen, sängen etc.

Man skall dessutom stå ut med varanda under nästan 24 timmar om dygnet, vil-

ket inte bara påfrestar fysiskt.)

Om Du är osäker på om det skall fungera, prova först med att ta in på ett hotell i Sevrige.

Rullstolen

Utgå från att någonting kommer att gå sönder eller behöva justeras.

Rullstolen kan få smällar på flyget, bussen, taxin, tåget vilket även händer hemma, skillnaden är att man är långt från den service man är van vid. Tänk på att det är DIN semester eller arbetsresa som kan bli en katastrof om du inte förbereder dig.

Ett par saker att tänka på är:

Pump, lagningsmaterial vid punktering med dithörande verktyg, en liten flaska tunn olja då sand och salt från vattnet kan göra att stolen ej går att plocka isär,

Extra ventil, slang då det kan vara ett rent hel...te att få tag på, eftersom standarden mellan olika länder skiljer sig åt.

Elrullstol och elförsörjda hjälpmedel
Se Adolf Ratzkas artikel i detta nummer.

Riedel - Ratzka Dorothea
Peterséns väg 2
127 41 Skärholmen

B

Vad innebär personlig assistans och hur ser GIL
på begreppet **"Ett självbestämt liv"**

GIL-PROJEKTET FÖR LIKA VILLKOR

är en rapport om utvecklingsarbetet i
kooperativet, pedagogiken, ideologin
och utbildningen av arbetsledare
och assistenter samt assistenters
erfarenheter och inställning
till arbetet.

PERSONLIG ASSISTANS

En social bemästringsstrategi. En
undersökning av hur pionjärerna för
Independent Living rörelsen i Sverige
organiserade sin personliga assistans.

Pris 190:-

Pris 250:-

Ring eller skriv för beställning till följande adress:
GIL, Stampgatan 15, 416 64 Göteborg
Tel, 031-15 04 90, Fax, 031-15 18 08

GIL
Göteborgskooperativet för Independent Living®

Nästa

nummer av

STILETTE

kommer i

December

Vill du börja använda eller utveckla dina möjligheter med

Personlig assistans

STIL började redan 1984 arbeta för att skapa en modell för
personlig assistans i egen regi. Resultatet blev ett brukarägt
kooperativ som sedan 1987 administrerat personlig assistans.

Genom vårt banbrytande initiativ och politiska arbe-
te har vi också skapat förutsättningarna för assistansersätt-
ningen i LSS – Den lagen ger Dig som behöver, rätt att
använda per-sonlig assistans och möjlighet att själv bestämma
vem som skall utföra den. STILs erfarenhet och kompetens kan
komma dig till del genom vårt omfattande

Arbetsledarutbildning

Den lär ut om lagar och avtal, hur man fastställer sitt
assistansbehov, rekryterar, anställer och schemalägger.
Utbildningen grundar sig på "independent living-idéologin"
som STIL ansluter sig till. Den kan kvalificerar dig för med-
lemskap som arbetsledare i STIL. Kursen omfattar 8 kvällar
under en månads tid och hålls i STILs lokaler på Bondegatan
39, till ett pris av 500 kronor.

STIL

Välkommen med din anmälan

till STIL (Stockholmskooperativet för Independent
Living) adress Bondegatan 39, 116 33 Stockholm eller sök
oss på tel 08-640 81 10 eller
fax 08-641 67 10

Genom att köpa eller hyra vår nya video "Fru
Schledermann" finns nu också en möjlighet att närmare
studera hur personlig assistans kan fungera i praktiken.